

ศึกษาศาสตร์กับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อาจารย์ ดร. สุรียา เหมตะศิลป์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

การพัฒนาที่ยั่งยืน(Sustainable Development)

ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นความคิดที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีหลายมิติ และมีการตีความกันหลายลักษณะ แตกต่างกันไปตามบริบทที่เป็นพลวัต จนอาจจะไม่จำเป็นที่จะต้องกังวลกับการที่ต้องสอดคล้องกับนิยามใดนิยามหนึ่ง แต่ควรที่จะมองการพัฒนาที่ยั่งยืนในลักษณะกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างสัมพันธ์กับการให้คุณค่า ความต้องการจำเป็น และบริบทของแต่ละท้องถิ่น แต่ในมิติของระดับสากลของโลกและผลกระทบจากประเด็นปัญหาที่ทำลายต่อโลกในศตวรรษที่ 21 นี้ จำเป็นต้องขยายให้เกิดความร่วมมือกันของประเทศต่างๆในระดับนานาชาติ ทั้งในด้านการมีข้อตกลงทางการเมือง การช่วยเหลือจัดการ และการทุ่มเทพลังในการที่จะก้าวไปข้างหน้าสู่นาคตที่ยั่งยืน

ในยุคหนึ่ง มีการให้ความหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ดำเนินไปในขอบเขตเพียงตามความจำเป็นในปัจจุบัน โดยไม่ต้องไปสะสมโดยพะวงว่าลูกหลานรุ่นต่อไปจะไม่มีความสามารถในการพัฒนาหรือหาได้ตามความจำเป็นในยุคของพวกเขา” ซึ่งตามความหมายเช่นนี้มักจะให้น้ำหนักที่สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ให้ใช้เท่าที่จำเป็นในชีวิต

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นหัวข้อสำคัญในการประชุมของสหประชาชาติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่นครริโอเดอจาเนโร(Rio de Janeiro) ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. 2535 โดยได้ให้หลักการที่จะช่วยให้รัฐบาลหรือสถาบันของประเทศต่างๆได้ใช้นโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้เสนอแนะว่า การพิจารณาทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ต้องพิจารณาควบคู่กันไปกับประเด็นของความยากจน ความเสมอภาค คุณภาพชีวิต และการปกป้องสิ่งแวดล้อมของโลก

การประชุมผู้นำโลก(World Summit) เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่นครโจฮันเนสเบิร์ก(Johannesburg) ออฟริกาใต้ ในปี พ.ศ.2545 ได้กล่าวถึงสามเสาหลักที่สัมพันธ์กันของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทางด้านสังคม และการป้องกันทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องทำกันทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับโลก โดยต้องเข้าใจถึงความซับซ้อนและความสัมพันธ์ระหว่างกันของปัญหาวิกฤติเหล่านี้ เช่น ความยากจน การบริโภคอย่างสุรุ่ยสุร่าย ความเสื่อมถอยทางด้านสิ่งแวดล้อม ความเสื่อมของสังคมชนเมือง การ

เพิ่มขึ้นของประชากร ความไม่เสมอภาคทางเพศ สุขภาพ ความขัดแย้ง และ ความรุนแรงเกี่ยวกับ สิทธิมนุษยชน

ความพยายามที่เป็นรูปธรรมจากผลของการประชุม เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่คำนึงถึง ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องข้างต้น ปรากฏออกมาในลักษณะพันธกิจที่ต้องทำ เช่นการประหยัดน้ำ การมีระบบสุขภาพหรือการส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสม และการบริการพลังงานที่สะอาดและ ทันสมัย ตลอดจน การพลิกฟื้นแก้ปัญหาการเสื่อมถอยของระบบนิเวศ ส่วนองค์การ UNESCO นั้น ได้พยายามผลักดันเข้าไปสู่การศึกษาในลักษณะการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาควรมีบทบาทอย่างไร กับการพัฒนาที่ยั่งยืน?

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน(Education for Sustainable Development : ESD)

หากการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน(ESD) จะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิผลสำหรับการ ดึงดูดให้คนหันมาใส่ใจกับอนาคตที่ยั่งยืน ตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับอนาคตที่ยั่งยืนนั้น ก่อน อื่นมาดูวิธีคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและเกี่ยวกับการศึกษาในความหมายโดยทั่วไปก่อน สารสำคัญสำหรับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ

- การมีวิสัยทัศน์(envisioning) เป็นความสามารถในการจินตนาการถึงอนาคตที่ดีกว่า หลักมืออยู่ว่าหากเราทราบจุดหมายที่เราจะไปให้ถึง เราจะสามารถวางแผนดำเนินการเพื่อไปให้ถึง เป้าหมายได้ดีขึ้น
- การคิดเชิงวิจารณ์ญาณและการคิดใคร่ครวญ(critical thinking and reflection) เป็น การเรียนรู้ที่จะตั้งคำถามกับระบบความเชื่อในปัจจุบันของเรา และเรียนรู้ที่จะจำแนกออกถึงฐาน คิดหรือหลักคิดที่เป็นฐานรองรับความรู้ มุมมอง หรือความคิดเห็นของเรา ทักษะการคิดเชิง วิจารณ์ญาณช่วยให้คนเรียนรู้ที่จะตรวจสอบโครงสร้างทางวัฒนธรรมสังคม สิ่งแวดล้อม และทาง เศรษฐกิจ ในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน
- การคิดอย่างเป็นระบบ(systematic thinking) เป็นการยอมรับในความซับซ้อน และ มองหาความเชื่อมโยงและการร่วมมือหรือประสานพลังกันเมื่อมีการพยายามที่จะหาข้อสรุปในการ แก้ปัญหา
- การสร้างคู่พันธมิตรหรือหุ้นส่วน(building partnerships) ส่งเสริมการพูดคุยทำความเข้าใจและการเจรจาต่อรอง การเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน
- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ(participation in decision-making) การเสริมพลัง อำนาจประชาชน

ทักษะเหล่านี้ควรได้จัดให้มีการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ตามบริบทของวัฒนธรรมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรเป็นใครบ้าง?

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญสำหรับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อาจประกอบด้วย

- รัฐบาลและหน่วยงานภายในภายในของรัฐบาล
- สื่อมวลชน
- สังคมและองค์กรภาคประชาชน
- ภาคเอกชน
- สถาบันการศึกษา

กลุ่มเหล่านี้สามารถแยกย่อยเป็นกลุ่มย่อยเพื่อให้เข้าถึงประชาชนในวงกว้างขึ้น เช่น ครอบครัว โรงเรียน องค์กรทางศาสนา หรือท้องถิ่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเลือกที่จะติดต่อได้หลายช่องทางที่แตกต่างกัน เป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องพัฒนาความเป็นคู่พันธมิตรหรือหุ้นส่วนระหว่างกลุ่มเหล่านี้เพื่อสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนซึ่งกันและกัน

สิ่งท้าทายต่อการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้ ทำลายต่อวิถีคิดของคนส่วนใหญ่ที่คิดเกี่ยวกับโลกเราทุกวันนี้ ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ และรูปแบบการบริโภคที่เพิ่มมากขึ้น หลากหลายรูปแบบมีแนวโน้มที่จะทำให้ความอยากหรือกิเลสเกิดขึ้นในสังคมโลกนี้มากขึ้นเช่นกัน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มุ่งที่จะทำลายความอยากหรือกิเลสในการบริโภคเหล่านี้โดยกระตุ้นพวกเราให้จินตนาการถึงอนาคตข้างหน้า และสะท้อนให้เห็นว่าค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมในปัจจุบันของพวกเราอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถของลูกหลานที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายความจำเป็นในอนาคตของพวกเขา การที่จะทำเช่นนั้นได้พวกเราต้องเปลี่ยนทัศนคติของพวกเราเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาเสียก่อน ลักษณะที่เปลี่ยนรูปไปของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้คนทั่วไปอยากที่จะเข้าใจในความคิดรวบยอดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าวดังนั้นเป็นความจำเป็นที่ผู้ที่จะนำเสนอความคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งหลายต้องสร้างความเข้าใจในความคิดรวบยอดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในตนเองก่อนแล้วจึงตัดสินใจว่าจะสื่อสารความคิดอย่างไรต่อผู้มีอำนาจระดับสูงที่ต้องเข้ามารับผิดชอบภารกิจเช่นนี้ ซึ่งแน่นอนต้องมีการวางแผน

วางกลยุทธ์การสื่อสารที่ดี และมีความยินดีที่จะเปิดใจกว้างที่จะรับฟังความคิดที่อาจแตกต่างออกไป

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน(Education for Sustainable Development : ESD)โดยสรุป

การศึกษาในทุกระดับที่สามารถปรับแต่งโลกในอนาคต สร้างความร่วมมือให้กับประชาชน และสังคม ให้มีทักษะ ทรรศนะ ความรู้และค่านิยม ที่จะใช้ชีวิตอยู่และทำงานด้วยท่าทีคุณสมบัตินี้ที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวิสัยทัศน์ของการจัดการศึกษาที่ต้องการจะสร้างความสมดุลระหว่างสุขภาพของมนุษย์และเศรษฐกิจ กับขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรม และเคารพต่อทรัพยากรธรรมชาติของโลก การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประยุกต์วิธีการจากการศึกษาข้ามศาสตร์หรือสาขาวิชาทางการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และปลูกฝังให้ประชาชนชื่นชมกับแนวคิดที่ว่าความต้องการจำเป็นของมนุษย์ควรจะเป็นไปในลักษณะที่พอเพียงสอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะที่ยั่งยืนและตามความจำเป็นของจักรวาล และทำให้เกิดความรู้สึกหรือสำนึกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของโลก

วิสัยทัศน์ใหม่ของการศึกษา

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นความคิดรวบยอดที่เป็นพลวัตและครอบคลุมวิสัยทัศน์ใหม่ๆของการศึกษาที่มุ่งที่จะเสริมพลังอำนาจประชาชนทุกวัยให้มีความรับผิดชอบและพอใจในการที่จะสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืน จุดมุ่งหมายโดยสรุปของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการที่จะเสริมพลังอำนาจพลเมืองของประเทศให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติในทางบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมและทางสังคมโดยเน้นกระบวนการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้บูรณาการความคิดรวบยอดและเครื่องมือวิเคราะห์จากศาสตร์หลายแขนงเพื่อที่จะช่วยให้ประชาชนเข้าใจโลกที่พวกเขาอาศัยอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม การติดตามทำความเข้าใจการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านกระบวนการของการศึกษาจำเป็นต้องให้นักการศึกษาและผู้เรียนได้ศึกษาพิจารณาย้อนกลับถึงชุมชนของตนเองอย่างจริงจัง ระบุออกมาให้ได้ว่าอะไรบางอย่างที่ไม่เป็นประโยชน์ในชีวิตของพวกเขา และตรวจสอบให้รู้เท่าทันความเครียดที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างค่านิยมที่ยึดเหนี่ยวกับเป้าประสงค์ที่ต้องการ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะนำแรงดลใจใหม่มาสู่การเรียนรู้ในลักษณะที่นักเรียนจะได้รับการเสริมพลังอำนาจให้สามารถพัฒนาและประเมินวิสัยทัศน์ที่เป็นทางเลือกใหม่ของอนาคตที่ยั่งยืน และลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าว

มาตรการสำคัญที่จะช่วยผลักดันการศึกษาสู่การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

มาตรการที่สำคัญทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 4 ประการ :

- การส่งเสริมและการปรับปรุงการศึกษาขั้นพื้นฐาน การเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานยังเป็นปัญหาอยู่มากโดยเฉพาะเด็กผู้หญิงและผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ การเรียนรู้หนังสือและตัวเลขที่มีการสอนกันในปัจจุบันยังไม่ได้ผลเพียงพอที่จะปูพื้นฐานไปสู่สังคมที่ยั่งยืน การศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเน้นที่การให้ความรู้ ทักษะ ค่านิยม และทัศนคติที่กระตุ้นและส่งเสริมพลเมืองของประเทศให้นำแนววิถีชีวิตที่ยั่งยืนมาใช้

- การทบทวนการศึกษาที่เป็นอยู่ในทุกระดับ เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน คิดทบทวนการจัดการศึกษากันใหม่ ตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัย เพื่อที่จะใส่หลักการ ทักษะ ทัศนคติ และค่านิยมที่สัมพันธ์กับความยั่งยืนในแต่ละด้าน เช่น ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อสังคมในอนาคตของพวกเขา

- การพัฒนาความเข้าใจสาธารณะและความตระหนักในความยั่งยืน การพัฒนาความก้าวหน้าไปสู่สังคมที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีประชากรที่ทราบและเข้าใจในเป้าประสงค์ของสังคมที่ยั่งยืนและมีความรู้และทักษะในการที่จะส่งเสริมหรือช่วยเหลือให้เกิดตามจุดประสงค์ดังกล่าว พลเมืองที่มีความรู้ที่มีสิทธิ์ออกเสียงและผู้บริโภคที่มีความรู้ทั้งหลายสามารถช่วยเหลือชุมชนและรัฐบาลบัญญัติมาตรการเพื่อความยั่งยืนเพื่อผลักดันให้เกิดสังคมที่ยั่งยืนมากขึ้น

- การฝึกอบรม ทุกภาคส่วนของกำลังแรงงานสามารถช่วยเหลือให้เกิดความยั่งยืนในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ การพัฒนาโครงการฝึกอบรมเฉพาะเพื่อที่จะทำให้แน่ใจได้ว่าทุกภาคส่วนของกำลังแรงงานมีความรู้และทักษะที่จำเป็นที่จะดำเนินงานของพวกเขาได้ด้วยวิธีการที่ยั่งยืน เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การนำแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไปสู่การปฏิบัติ

เป็นระยะเวลามากกว่าสิบปี สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล หน่วยงานรัฐบาล ทั่วโลก ได้ทุ่มเทความพยายามที่จะหลอมรวมการพัฒนาที่ยั่งยืนกับโครงการทางวิชาการ การปฏิบัติงาน และการขยายชุมชน จากประสบการณ์เหล่านี้เป็นที่ชัดเจนว่าในขณะที่มีการตกลงใจในเป้าประสงค์โดยสรุปของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการสร้างสรรค์ การนำไปใช้ ในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติ จะมีความแตกต่างกันบ้างก็ขึ้นอยู่กับการที่จะปรับให้สอดคล้องกันกับสภาพการณ์ที่หลากหลายทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมและความเหมาะสมของแต่ละวัฒนธรรม นอกจากนี้วิธีการจัดการทางการศึกษาดังกล่าวนี้นี้ต้องเข้าไปตั้ง

ประสบการณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นและชนกลุ่มน้อยมาใช้ประโยชน์ด้วย โดยทั้งให้การยอมรับและสนับสนุนความคิดใหม่ๆที่สำคัญของพวกเขาให้เป็นประโยชน์กับกระบวนการของการพัฒนาที่ยั่งยืน การคิดใหม่หรือการปรับการศึกษาให้สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องได้รับการสนับสนุนจากความร่วมมือกันในวงกว้างในทุกระดับและจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน นักการศึกษาและศาสตร์ทางการศึกษามีมุมมองหรือหลักเกณฑ์ที่จะช่วยเหลือในด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนชุมชนสามารถจะช่วยเหลือหรือสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในแง่ที่เพื่อให้แน่ใจว่าหลักสูตรนั้นสะท้อนถึงความรู้ ทักษะ ทรรศนะ และสิ่งที่ประชาชนในท้องถิ่นให้ความสำคัญ ผู้นำรัฐบาลควรก้าวเข้ามาปรับนโยบายและระบบของการศึกษาระดับชาติใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และกำหนดเป้าหมายเพื่อให้บรรลุถึงการทำให้การศึกษากลายเป็นเครื่องมือและกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงที่สามารถสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืนได้จริง และประการสุดท้ายคือ เครือข่าย และคู่พันธมิตรต่างๆระหว่างรัฐบาล สถาบัน องค์กร สังคม ภาคเอกชนและสื่อมวลชนล้วนสามารถช่วยนำความคิดรวบยอดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้แปรเปลี่ยนไปเป็นเป้าประสงค์และการกระทำได้

การนำวิธีการเรียนรู้ข้ามศาสตร์หรือสาขาวิชา(Transdisciplinary Approach)มาใช้ในการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำ “trans” ใน “transdisciplinarity” จะมีความหมายเกี่ยวกับ “ไปมาระหว่าง”(going between) “ข้าม”(across) และ “ลึกไปกว่าหรือเหนือกว่า”(beyond) ศาสตร์หรือสาขาวิชาที่ต่างกัน ในขณะที่ การบูรณาการระหว่างศาสตร์หรือสาขาวิชาหรือสหวิทยาการ (interdisciplinarity) เป็นการเชื่อมโยง(link) ความรู้ รูปแบบความคิด ระหว่างศาสตร์หรือสาขาวิชาที่ต่างกัน แต่การเรียนรู้ข้ามสาขาวิชา(transdisciplinarity) ก้าวข้ามพ้นไปจากนั้นสู่การพัฒนาทั้งวิสัยทัศน์ใหม่และประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ การนำวิธีการเรียนรู้ข้ามศาสตร์หรือสาขาวิชามาใช้ในการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะนำไปสู่การเปลี่ยนวิถีคิด(ways of thinking)เกี่ยวกับสิ่งท้าทายและการเปลี่ยนแปลงที่โลกกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นในทุกระดับของสังคมเพื่อที่จะคิดวางแผนทางเลือกของสังคมที่คำนึงถึงอนาคตภายใต้กรอบคิดของความยั่งยืน ความเสมอภาค ความยุติธรรม และสันติภาพ การเรียนรู้ข้ามศาสตร์ และการเข้าใจปัญหาของโลกในภาพรวมนี้ เมื่อถ่ายทอดไปสู่สาธารณะในวงกว้าง ก็เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการพัฒนาความมีจิตสำนึกของโลกที่จะขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวิถีดำเนินชีวิต

ความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มปรากฏขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2523 ที่เริ่มมีการตระหนักกันถึงความจำเป็นที่ต้องทำให้เกิดดุลยภาพของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคมโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและการให้การดูแลสุขภาพของประชาชน จากนั้นมาก็ได้มีการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับความซับซ้อนและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างปัญหาต่างๆ เช่น ความยากจน การบริโภคอย่างสิ้นเปลือง การเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม การเสื่อมของชุมชนชนเมือง การเพิ่มของประชากร ความไม่เสมอภาคทางเพศ สุขภาพ ความขัดแย้ง และการละเมิดสิทธิมนุษยชน การนำเสนอปัญหาที่ซับซ้อนเหล่านี้จำเป็นต้องใช้วิธีการเรียนรู้ข้ามสาขาวิชาและการประสานระหว่างส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดเตรียมให้ประชาชนมีเครื่องมือในการที่จะรับมือและปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่รอบตัวพวกเขา จำเป็นต้องมีผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจ ที่พร้อมด้วยข้อมูลสารสนเทศ ทักษะ และความตั้งใจในการที่จะสร้างทางเลือกสำหรับอนาคต และทุกชุมชนทุกประเทศในโลกควรมีข้อตกลงร่วมกัน ที่จะเป็โลกของการพัฒนาที่มีความยุติธรรมทางสังคมและมีความสุข

การเรียนรู้ข้ามศาสตร์หรือสาขาวิชาในการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษา ตามที่ได้นิยามไว้อย่างกว้างๆจะรวมถึง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาหรือการจัดการเรียนรู้หรือการเรียนการสอนตามอัธยาศัย การศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการสนับสนุนความมีจิตสำนึกและความตระหนักรู้ให้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวิถีดำเนินชีวิตที่พึงประสงค์ และสำหรับการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับอนาคตที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะรวมถึงการแสวงหาความรู้ความจริงในลักษณะการศึกษาข้ามสาขาวิชาในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมเพื่อที่จะสนับสนุนหรือให้กำลังใจให้ลงมือปฏิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การแสวงหาความรู้ความจริงมีดังนี้ :

การเรียนรู้แบบองค์รวม

การทบทวนปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความยั่งยืนจำเป็นต้องทำงานในระดับของการประสานศาสตร์ต่างๆเข้าด้วยกันเพื่อที่จะนำเสนอปัญหาที่ซับซ้อนของโลกทุกวันนี้ ในขณะที่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้ให้ความรู้ที่สำคัญของกระบวนการทางนิเวศวิทยา แต่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติไม่ได้ช่วยให้เกิดเจตคติและค่านิยมซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้เพียงคำนึงถึงศาสตร์หรือสาขาวิชาที่ช่วยปรับปรุงความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ แต่ด้วยการศึกษาระบบเศรษฐกิจการเมือง รัฐศาสตร์และเกี่ยวกับมนุษยชาติ จะเน้นลักษณะของการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเปลี่ยนถ่ายสู่ความยั่งยืน ซึ่งรวมทั้ง อนาคต

ศึกษา(future education) หน้าที่พลเมืองศึกษา(citizenship education) การศึกษาสำหรับ
วัฒนธรรมสันติภาพ(education for a culture of peace) ความเสมอภาคทางเพศ(gender
equality) และการเคารพในสิทธิมนุษยชน(human rights respect) การศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพ
(health education) ประชากรศึกษา(population education) การศึกษาเพื่อการปกป้องและ
จัดการทรัพยากรธรรมชาติ(education for protecting and managing natural resources)และ
การศึกษาเพื่อการบริโภคที่ยั่งยืน(education for sustainable consumption)

การพัฒนาทักษะ

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะพัฒนาจุดประสงค์ หัวข้อเนื้อหา กระบวนการ
เรียนรู้ และกระบวนการประเมินผลการเรียน เพื่อให้กำลังใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการสำนึก
ทางจริยธรรม เจตคติ พฤติกรรม และวิถีดำเนินชีวิต การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช่เพียงแต่
ให้กำลังใจให้เกิดการเรียนรู้วิธีตัดสินใจที่คำนึงถึงอนาคตในระยะยาวของเศรษฐกิจ นิเวศวิทยา
และสุขภาวะทางสังคมของทุกชุมชน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งที่จะเสริมพลังอำนาจของ
ประชาชนให้ตัดสินใจโดยมีความรับผิดชอบในการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืน ในการที่จะทำให้สิ่ง
เหล่านี้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องพัฒนาทักษะที่จำเป็นที่จะทำให้
สังคมที่ยั่งยืนประสบความสำเร็จ ทักษะดังกล่าวมีดังนี้ :

- การคิดเชิงวิจารณ์ญาณ
- การสื่อสารด้วยการพูด การเขียน และการแสดงด้วยสัญลักษณ์
- การร่วมมือกัน การทำงานร่วมกัน
- การจัดการความขัดแย้ง
- การตัดสินใจ การแก้ปัญหาและการวางแผน
- การใช้เทคโนโลยี สื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
(information communication technologies : ICTs)ที่เหมาะสม
- การมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติของพลเมืองของประเทศ
- การประเมินและให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อการเรียนรู้และปรับปรุง

การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องการให้การศึกษาไม่ใช่แค่เพียง
สาระสำคัญเกี่ยวกับชีวิต แต่เป็นสิ่งสำคัญที่ดำเนินต่อไปตลอดช่วงของชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิต
รวมถึงการศึกษาของผู้ใหญ่และชุมชน การศึกษาด้านเทคนิคและอาชีวศึกษาที่เหมาะสม และ
การศึกษาด้านศึกษาศาสตร์ ล้วนเป็นส่วนประกอบสำคัญกับชีวิตในการสร้างขีดความสามารถ
สำหรับอนาคตที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีจุดมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างพลังอำนาจ

ให้กับทุกคนทั้งอายุน้อยและมีอายุ ให้ตัดสิ้นใจและลงมือกระทำในแนวทางที่สอดคล้องกับระดับ
ท้องถิ่นและเหมาะสมกับวัฒนธรรมเพื่อที่จะนำเสนอปัญหาที่คุกคามอนาคตของพวกเขา

ทำไมต้องศึกษาศาสตร์กับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเด็นปัญหาความเสื่อมโทรมทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ทรรศนะ วิถี
คิด ซึ่งในปัจจุบันที่เห็นชัดก็คือการเมือง ล้วนได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันมามาก บ้างก็ว่าเป็น
ผลกระทบมาจากการพัฒนาที่ผิดพลาด ครอบครัวยุค สังคม รัฐบาล และผู้ที่เกี่ยวข้อง ต่างก็พยายาม
แก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องในผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ดังกล่าว อันที่จริงการป้องกันน่าจะเป็นวิธีการ
แก้ปัญหาที่น่าจะมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากกว่า หากให้ภูมิคุ้มกันกับพลเมืองของ
ประเทศทุกวัย ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ ค่านิยม ทรรศนะ วิถีคิด ที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ไม่
ทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสังคม ชุมชน ประเทศ และโลก

ศึกษาศาสตร์ หรือการศึกษาเพื่อการผลิตครู น่าจะเป็นจุดเริ่มที่จะขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อ
การพัฒนาที่ยั่งยืนให้เป็นไปอย่างแข็งแกร่งและต่อเนื่องได้ หากบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากคณะ
ศึกษาศาสตร์ออกไปเป็นครูในบทบาทและสถานที่ต่างๆ มีศักยภาพและทรรศนะของการพัฒนาที่
ยั่งยืน และมีความสามารถทางด้านการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านบริหารจัดการ การพัฒนาหลักสูตร
การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การพัฒนาสื่อ และการวัดและประเมินผล
ที่เอื้อต่อการพัฒนานักเรียนหรือผู้เรียนให้มีความสามารถ คุณลักษณะ ที่สอดคล้องกับการพัฒนา
ที่ยั่งยืน เราก็คงได้พลเมืองที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญที่จะผลักดันการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เป็นที่
ตระหนักของทุกคนและร่วมกันปฏิบัติได้จริง

การเริ่มต้น น่าจะเริ่มที่การจัดการเรียนการสอนของคณะศึกษาศาสตร์เอง หากจะมีการ
มาทบทวนหลักสูตร รายวิชา วิธีการจัดการเรียนรู้ วิธีการวัดและประเมินผล ฯลฯ ที่ใช้อยู่ว่าเป็นไป
ในลักษณะที่สร้างเสริมความสามารถ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมากน้อย
เพียงใด ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน คงไม่ได้จำกัดแค่ประเด็นของ สิ่งแวดล้อมที่เป็น
กายภาพ หรือเศรษฐกิจ และสังคม เท่านั้น แต่เราต้องขยายให้ครอบคลุมเพียงพอที่จะเป็น
ภูมิคุ้มกันทั้งระบบของชีวิต ครอบครัวยุค สังคม ประเทศ และโลก และอาจถึงจักรวาล

สังคมได้วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาวิกฤติทั้งหลายกันมามาก แต่อาจไม่ได้นำมาวิเคราะห์กัน
อย่างจริงจังว่ามีปัญหาวิกฤติอะไรบ้างที่เป็นผลกระทบทางลบจากการพัฒนาที่ผิดพลาด และ
ผิดพลาดอย่างไร และการพัฒนาอย่างไรถึงจะมีผลทางบวกหรือเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่จะสร้าง
ปัจจุบันและอนาคตที่ยั่งยืน และยั่งยืนในเรื่องใดบ้าง มิติใดบ้าง

สมาชิกในสังคมต้องมีความรู้ ทักษะ ค่านิยม อะไรบ้าง มีทัศนคติ วิธีคิดอย่างไร มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตอย่างไร จึงจะเอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ครูต้องมีความรู้ ความสามารถ คุณลักษณะอย่างไร ที่จะไปพัฒนาคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

ภาควิชาต่างๆ ในคณะศึกษาศาสตร์ เช่น ภาควิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาพลศึกษาและสุขศึกษา ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา และภาควิชาการประเมินผลและวิจัย คงต้องมาพิจารณาบทบาทในศาสตร์ทางการศึกษาในส่วนที่ตนรับผิดชอบ หลักสูตรของสาขาวิชา หลักสูตรรายวิชา และกระบวนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนานิสิต ที่ภาควิชาและคณะรับผิดชอบ เป็นศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ หากจะเริ่มปรับแต่งให้เป็นศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเริ่มอย่างไร และเริ่มเมื่อไหร่?

สุดท้าย สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานก็คงต้องมีการทบทวนทั้งหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้ว่า เอื้อต่อการพัฒนาพลเมืองของประเทศให้มีศักยภาพและคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่

หากมีการเริ่มทบทวนการจัดการศึกษาให้สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 3 ด้านหลัก คือ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ โดยทุกด้านต้องคำนึงถึงมิติด้านวัฒนธรรมประกอบด้วย

ด้านสังคม หลักสูตรได้ปูพื้นฐานในสิ่งเหล่านี้มาก่อนเพียงใด เช่นการให้เข้าใจในสถาบันต่างๆทางสังคมและบทบาทของสถาบันเหล่านั้นในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาหรือส่งเสริมให้เกิดระบบการมีส่วนร่วมหรือระบบประชาธิปไตยที่จะให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็น หรือเลือกรัฐบาล หรือลงประชามติ หรือการแก้ปัญหาความแตกต่างในสังคม

ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การทำให้ตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและความจำกัดของทรัพยากร และเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดจากการตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์ และตระหนักในความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

ด้านเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาให้ไว้ที่จะรับรู้ต่อขีดจำกัดและศักยภาพของการเติบโตทางเศรษฐกิจและผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสำนึกและเรียนรู้ที่จะประเมินว่าคุ้มค่าหรือไม่กับการบริโภคทั้งระดับบุคคลและสังคมที่ไม่ได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและความยุติธรรมทางสังคม

นอกเหนือจาก ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ยังมีมิติใดบ้างที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและบริบทของสังคมไทย หากเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและคุณลักษณะใดเพิ่มเติม การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน หรือการศึกษาเพื่อความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม ระหว่างชาติ และนานาชาติ มีความจำเป็นหรือไม่

เมื่อออกแบบหลักสูตรให้มีคุณค่ามีความหมาย เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแล้ว การที่จะบรรลุผลในสาระที่ซับซ้อนตามจุดประสงค์ของหลักสูตรดังกล่าวได้ จำเป็นต้องอาศัยวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และในตัวของกระบวนการจัดการเรียนรู้นี้เองที่ส่งเสริมศักยภาพของการที่จะไปสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย

หลักการและกระบวนการของการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ UNESCO สรุปลงไว้ เช่น

- การบูรณาการสหวิทยาการ(interdisciplinarity)และเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม(holistic) การเรียนรู้สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนจะบูรณาการหรือฝังอยู่ในหลักสูตรทั้งหมด ไม่ได้แยกมาจัดการเรียนการสอนเป็นรายวิชาต่างหาก
- การขับเคลื่อนให้เกิดค่านิยม(values-driven) ปทัศฐานที่เป็นที่ยอมรับหรือค่านิยมร่วมและหลักการที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เราต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียน จำเป็นต้องระบุดอกมาให้ชัดเจนในมาตรฐานการเรียนรู้หรือจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้และตรวจสอบหรือทดสอบได้
- การคิดเชิงวิจารณ์ญาณและการแก้ปัญหา(critical thinking and problem solving) จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในการเผชิญต่อสภาวะที่ยากต่อการตัดสินใจและประเด็นที่ท้าทายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- พหุวิธี(multi-method) การใช้วิธีการหลายอย่าง เช่น การใช้ถ้อยคำสนทนา ศิลปะ การแสดงละคร การโต้วาที ประสิทธิภาพ การใช่วิธีการจัดการเรียนรู้ต่างๆร่วมกันจะทำให้เกิดรูปแบบของกระบวนการต่างๆขึ้นมาใหม่ การจัดการเรียนการสอนในลักษณะการถ่ายทอดความรู้ควรมีการปรับปรุงใหม่ให้เป็นไปในลักษณะครูและผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้และทำงานด้วยกันเพื่อให้เกิดความรู้และร่วมกันปฏิบัติจริงในการนำความรู้ไปใช้
- การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม(participatory decision-making) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าพวกเขาจะเรียนรู้อย่างไร

- ความสามารถในการประยุกต์ใช้ (applicability) ประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่ครูจัดให้ผู้เรียน ควรบูรณาการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันและสถานการณ์ในอนาคต

- ความสอดคล้องกับท้องถิ่น (local relevance) นำเสนอประเด็นการเรียนรู้ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก และใช้ภาษาที่ผู้เรียนใช้กันตามปกติ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเมื่อนำเสนอในภาษาที่ต่างกันควรระวังในการใช้ถ้อยคำ เพราะต่างภาษาและต่างวัฒนธรรมอาจใช้ถ้อยคำในความหมายต่างกัน

วิธีการจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ จะเป็นกระบวนการของการมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ ไม่เป็นการสะสมความรู้จากครูในลักษณะเพียงผู้รับความรู้ที่ไม่กระตือรือร้น แต่จะเป็นการเรียนรู้ในลักษณะของการลงมือกระทำเองให้เกิดการเรียนรู้ และเรียนรู้ในสิ่งที่มีคุณค่าต่อการนำไปใช้ในชีวิตจริงในลักษณะการเรียนรู้ตามสภาพจริง

การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสร้างอนาคตที่ยั่งยืน เพื่อสร้างโลกที่ดีกว่าเดิมสำหรับประชาชน ชุมชน และสังคมโลก จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการศึกษาในลักษณะการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนมีศักยภาพและมีจิตสำนึกที่จะสร้างอนาคตที่ยั่งยืนได้ และการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นจริงได้ ก็จะมาเริ่มกันที่นี้ ที่ศึกษาศาสตร์กับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

Education for Sustainable Development. Retrieved October 5, 2007, from

<http://www.unescobkk.org/>

McKeown, Rosalyn. (2002) Education for Sustainable Development Toolkit.

Tennessee : Energy, Environment and Resources Center,

University of Tennessee.

Toh Swee-Hin. (2006) Integrating Education for Sustainable Development &

Education for International Understanding : Conceptual Issues and

Pedagogical Principles for Teacher Education to Address Sustainability.

Bangkok : UNESCO Bangkok.